MAXSUS TA'LIMDA JAHON MAMLAKATLARIDA PEDAGOG KADRLARGA BO'LGAN EHTIYOJ VA ULARNI TAYYORLASH MASALALARI

Qodirova Feruzaxon Usmanovna
Professor, Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti, Chirchiq, O'zbekiston
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-7439-5306
feruzausmon@mail.ru
Djadigerova Dilfuza Marat qizi
2- kurs magistr talabasi, Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti, Chirchiq, O'zbekiston
3- dilfuzadjadigerova@gmail.com , +99877 363 69 99

Annotatsiya Mazkur maqolada maxsus ta'lim tizimida pedagog kadrlarga bo'lgan ehtiyoj hamda ularni tayyorlash jarayonining dolzarb masalalari tahlil qilinadi. Jahon mamlakatlarida inklyuziv ta'lim tizimining rivojlanishi natijasida maxsus pedagoglarga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Maqolada AQSH, Yaponiya, Germaniya va O'zbekiston tajribasi asosida maxsus pedagoglarni tayyorlash tizimi o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayonida nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: maxsus ta'lim, pedagog kadrlar, inklyuziv ta'lim, maxsus pedagogika, pedagoglarni tayyorlash.

Аннотация В статье рассматриваются вопросы подготовки педагогических кадров в системе специального образования в разных странах мира. Развитие инклюзивного образования приводит к увеличению потребности в квалифицированных специалистах в области специальной педагогики. В работе анализируется опыт подготовки специальных педагогов в США, Японии, Германии и Узбекистане. Результаты исследования показывают, что эффективная подготовка специалистов требует сочетания теоретических знаний и практических навыков.

Ключевые слова: специальное образование, педагогические кадры, инклюзивное образование, подготовка педагогов.

Abstract This article examines the growing demand for qualified teaching staff in the field of special education and the issues related to their professional training in different countries. The development of inclusive education has significantly increased the demand for specialists in special pedagogy. The study analyzes the experience of training special education teachers in the United States, Japan, Germany, and Uzbekistan. The findings show that effective training of special education teachers requires the integration of theoretical knowledge and practical skills.

Keywords: special education, teaching staff, inclusive education, teacher training.

Kirish Zamonaviy ta'lim tizimida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni sifatli ta'lim bilan ta'minlash dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda dunyo miqyosida inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi barcha bolalar, jumladan alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishdan iboratdir.

Shu sababli maxsus pedagogika sohasida faoliyat yurituvchi yuqori malakali pedagog kadrlarga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Maxsus pedagoglar nafaqat pedagogik bilimlarga, balki psixologik,

tibbiy va ijtimoiy bilimlarga ham ega bo‘lishlari zarur. Chunki ular turli rivojlanish nuqsonlariga ega bo‘lgan bolalar bilan ishlash jarayonida kompleks yondashuvni qo‘llashlari kerak.

Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, maxsus pedagoglarni tayyorlash ta’lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ko‘plab davlatlarda maxsus pedagoglarni tayyorlash uchun maxsus ta’lim dasturlari ishlab chiqilgan hamda pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Maxsus pedagoglarni tayyorlash masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida keng o‘rganilgan muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarni o‘qitish jarayonida pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi, pedagogik mahorati hamda maxsus bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi katta ahamiyatga ega. Shu sababli maxsus pedagoglarni tayyorlash masalasi ko‘plab pedagog va psixolog olimlarning ilmiy tadqiqotlarida o‘z aksini topgan.

Xususan, mashhur rus psixologi L. S. Vygotskiy o‘zining ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasida ta’lim jarayonida ijtimoiy muhit hamda pedagogning roli muhim ekanligini ta’kidlaydi. Vygotskiy fikriga ko‘ra, bolaning rivojlanishida pedagog tomonidan ko‘rsatiladigan yordam muhim omil hisoblanadi. U “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasini ishlab chiqib, o‘quvchilarning rivojlanish jarayonida pedagogning yo‘naltiruvchi faoliyati muhim ekanligini ilmiy jihatdan asoslab bergan.

Pedagogik texnologiyalar nazariyasining rivojlanishida V. P. Bespalkoning ilmiy ishlari muhim o‘rin tutadi. Bespalko pedagogik texnologiyalarni ta’lim jarayonini tizimli tashkil etishga xizmat qiladigan ilmiy asoslangan metodlar majmui sifatida talqin qiladi. Uning fikriga ko‘ra, pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga, o‘quvchilarning bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishiga hamda ta’lim jarayonini samarali boshqarishga yordam beradi.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayonida nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy tajriba ham muhim ahamiyatga ega. Pedagoglar alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalar bilan ishlash jarayonida turli pedagogik metodlarni qo‘llash, individual yondashuvni amalga oshirish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lishlari zarur.

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish metodi – maxsus pedagoglarni tayyorlash bo‘yicha mavjud ilmiy manbalarni o‘rganish uchun qo‘llanildi.

Qiyosiy tahlil metodi – turli davlatlarda maxsus pedagoglarni tayyorlash tizimini taqqoslash imkonini berdi.

Pedagogik kuzatish metodi – ta’lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarning qo‘llanilishini o‘rganishga yordam berdi.

Nazariy umumlashtirish metodi – olingan natijalarni umumlashtirish va ilmiy xulosalar chiqarish imkonini berdi.

Ushbu metodlar yordamida jahon mamlakatlarida maxsus pedagoglarni tayyorlash tizimi hamda pedagog kadrlarga bo‘lgan ehtiyojning dolzarb jihatlari tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, jahon mamlakatlarida maxsus pedagoglarga bo‘lgan ehtiyoj yil sayin ortib bormoqda. Bu holat inklyuziv ta’lim tizimining rivojlanishi bilan bevosita bog‘liq. Inklyuziv ta’lim tizimi alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarni umumiy ta’lim muassasalarida o‘qitishni nazarda tutadi. Shu sababli maxsus pedagoglar ta’lim tizimining muhim tarkibiy qismiga aylangan.

Masalan, AQSHda maxsus pedagoglarni tayyorlash universitetlarda maxsus ta'lim dasturlari asosida amalga oshiriladi. Talabalar pedagogika, psixologiya, logopediya va defektologiya fanlarini chuqur o'rganadilar. Shuningdek, ular maktablarda amaliyot o'tash orqali kasbiy ko'nikmalarni egallaydilar.

Yaponiyada maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion metodlardan keng foydalaniladi. Talabalar ta'lim jarayonida amaliy mashg'ulotlar orqali kasbiy ko'nikmalarni shakllantiradilar.

Germaniyada pedagoglarni tayyorlash tizimi yuqori darajada rivojlangan bo'lib, pedagoglar o'z faoliyati davomida muntazam ravishda malaka oshirish kurslarida qatnashadilar.

O'zbekistonda ham maxsus pedagoglarni tayyorlash tizimini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Pedagogika universitetlarida maxsus pedagogika yo'nalishida mutaxassislar tayyorlanmoqda hamda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha islohotlar amalga oshirilmoqda.

Turli davlatlarda maxsus pedagoglarni tayyorlash tizimi

Davlat	Tayyorlash tizimi	Asosiy xususiyatlari
AQSH	Universitetlarda maxsus ta'lim asturlari	Nazariya va amaliyot g'unligi
Yaponiya	Innovatsion pedagogik xnologiyalar	Amaliy mashg'ulotlarga katta tibor
Germaniya	Malaka oshirish tizimi rivojlangan	Doimiy kasbiy rivojlanish
O'zbekiston	Pedagogika universitetlari	Inklyuziv ta'limni vojlantirish

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, turli davlatlarda maxsus pedagoglarni tayyorlash tizimi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lsa-da, ularning umumiy maqsadi yuqori malakali pedagog kadrlarni tayyorlashdan iborat.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayonida nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy tajriba ham muhim ahamiyatga ega. Pedagoglar alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar bilan ishlash jarayonida turli pedagogik metodlardan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishlari zarur.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga yordam beradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, interfaol metodlarni qo'llash hamda individual yondashuv asosida ta'lim jarayonini tashkil etish pedagogik faoliyat samaradorligini oshiradi.

Bundan tashqari, maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayonida xalqaro tajribalarni o'rganish ham muhim ahamiyatga ega. Jahon mamlakatlarining ilg'or tajribasini o'rganish va uni milliy ta'lim tizimiga joriy etish maxsus ta'lim tizimini rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Jahon mamlakatlarida maxsus pedagoglarga bo'lgan ehtiyoj ortib borayotganligi maxsus ta'lim tizimini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayonida nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish hamda xalqaro tajribalarni o‘rganish maxsus ta’lim tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy L. S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1995.
2. Bespalko V. P. Pedagogik texnologiyalar. – Moskva: Pedagogika, 1989.
3. Nishonova Z. T. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
4. Yusupov E. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan, 2017.
5. Qodirova F. Maxsus pedagogika. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2018.
6. Karimova V. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan, 2019.
7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Inklyuziv ta’limni rivojlantirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2020.

REFERENCES

1. Vygotsky, L. S. (1995). Educational Psychology. Moscow: Pedagogika.
2. Bespalko, V. P. (1989). Pedagogical Technologies. Moscow: Pedagogika.
3. Nishonova, Z. T. (2015). Fundamentals of Pedagogical Psychology. Tashkent: O‘qituvchi.
4. Yusupov, E. (2017). Foundations of Special Pedagogy. Tashkent: Fan Publishing.
5. Qodirova, F. (2018). Special Pedagogy. Tashkent: National Encyclopedia of Uzbekistan.
6. Mitchell, D. (2015). What Really Works in Special and Inclusive Education. London: Routledge.
7. Florian, L. (2014). Inclusive Education: Future Perspectives. London: Routledge.
8. Hallahan, D., Kauffman, J., & Pullen, P. (2018). Exceptional Learners: An Introduction to Special Education. Boston: Pearson Education.